РЕЦЕНЗІЇ

DOI: 10.33098/2078-6670.2019.7.19. 152-154

Луцький Роман Петрович,
доктор юридичних наук, директор науково-дослідного інституту імені Академіка Івана Луцького Університету Короля Данила, 76018, м. Івано-Франківськ, вул. Коновальця, 35,
e-mail: roman.lutskyi@iful.edu.ua

НОВИЙ ПОГЛЯД НА СОЦІАЛЬНУ ПОЛІТИКУ БІЛЬШОВИЦЬКОЇ ВЛАДИ В ПИТАННЯХ ДИТЯЧОЇ БЕЗПРИТУЛЬНОСТІ ТА БЕЗДОГЛЯДНОСТІ (Рецензія на монографію О.І. Андрухіва «Правові аспекти боротьби з дитячою безпритульністю і бездоглядністю в західних областях УРСР у 1940-1950-х роках»)[1]

R. P. Lutsky
Director of the Research Institute named after Academician Ivan Lutsk, King Danylo University, Ivano-Frankivsk, st. Konovalets, 35, 76018, Ukraine,
e- mail: roman.lutskyi@iful.edu.ua

A NEW LOOK AT THE SOCIAL POLICY OF THE BOLSHEVIK AUTHORITIES ON CHILD HOMELESSNESS AND NEGLECT (Review of the monograph «Legal Aspects of Combating Child Homelessness and Neglect in the Western Oblasts of the UkSSR in the 1940s-1950s» by O. I. Andrukhiv)

За частими політичними змінами, економічними перетвореннями, соціальними протестами і війною на Сході країни, ми мало звертаємо уваги на проблему дитячої безпритульності та бездоглядності. У XXI ст., здавалося б ця проблема не повинна мати місця. Однак реалії сьогодення, в тому числі й військова агресія Російської Федерації, провокують поширення безпритульності та бездоглядних серед малолітніх та неповнолітніх осіб. На наше переконання, це одна із найважливіших проблем, з якою зіткнулась наша держава в останні роки. Низький рівень соціального захисту й опіки над дітьми це таке саме порушення їх прав, як і фізичне насильство. Безпритульні й бездоглядні діти часто стають жертвами фізичного, морального і сексуального насильства, втягуються в кримінальне середовище, вчиняють протиправні діяння. Власне саме серед цієї категорії дітей є високим відсоток наркоманів, хворих на різні тяжкі хвороби, ВІЧ-інфікованих.

[1] Андрухів О. І. Формування та розвиток правової ідеології в Україні: монографія. Івано-Франківськ: Симфонія форте, 2018. 516 с.

© Луцький Р.П., 2019

Дитячу безпритульність і бездоглядність педагоги, політологи, соціологи і правознавці нашого часу відносять до соціальних хвороб, характерним для будь-якого цивілізованої держави, в тому числі й України, безпосередньо пов'язаних з політичним, економічним розвитком країни, функціонуванням її правової системи. Причини виникнення та розповсюдження цього явища криються як у правових і соціально-політичних аспектах функціонування держави, так і в національних сімейних традиціях, в ступені розвитку суспільної моралі, а також соціальної захищеності інституту сім'ї та кожного окремого громадянина держави.

Сьогоднішнє явище дитячої безпритульності й бездоглядності не є новим в Україні, позаяк мало місце в 20–30-х та в 40–50-х рр. минулого століття, то актуальним і важливим у цьому плані видається необхідність вивчення минулого досвіду з вирішення цієї державної ваги проблеми. Особливо це стосується перших років після Другої світової війни, коли була створена дієва система щодо захисту та розвитку неповнолітніх, основні елементи якої працюють і в наш час.

Цей період цікавий ще й тим, що, хоча післявоєнні роки залишили майже без змін радянську економіку та політичну систему, та саме в цей час у внутрішньому світі радянських людей відбувались значні перетворення. Більшість із них, навіть після розпаду Радянського Союзу, продовжували вважати себе радянськими громадянами і згадувати про своє щасливе дитинство.

Вирішити цю проблему поставив за мету Андрухів О.І. відобразивши її у власному монографічному дослідженні «Правові аспекти боротьби з дитячою безпритульністю і бездоглядністю в західних областях УРСР у 1940-1950-х роках». Складна на перший погляд тема, знайшла своє відображення на сторінках рецензованої монографії, де в п’ятьох розділах автор: систематизував теоретичні, історіографічні, джерелознавчі, методологічні засади дослідження; розкрив процес формування радянського законодавства та його імплементації на території західних областей УРСР, що були інкорпоровані у 1939 р.; систематизував причини і передумови виникнення дитячої безпритульності та бездоглядності на теренах України починаючи з 20-х рр. ХХ ст.; розкрив ґенезу радянського законодавства у сфері боротьби з дитячою безпритульністю та бездоглядністю; визначив специфіку роботи державних та громадських закладів опіки безпритульних та бездоглядних, а також каральну політику стосовно неповнолітніх та малолітніх осіб позбавлених опіки.

Цікавим видається порівняльна характеристика специфічних причин виникнення дитячої безпритульності та бездоглядності в західних областях України, які в міжвоєнне десятиліття входили до складу Польщі та Радянської України. Автор вказує на превалювання на теренах Галичини превентивних заходів боротьби з безпритульністю та бездоглядністю, а також залучення громадськості, зокрема церкви до роботи з дітьми-сиротами та безпритульними дітьми. Це був досвід, який на нашу думку, є актуальним і в наш час, оскільки християнські норми моралі та етики, які прививали дітям представники духовенства дозволяли сформувати свідому і відповідальну особистість. Натомість радянський підхід, який у 1920-1930-хх рр. заклав передумови до застосування по відношенню до неповнолітніх суворих мір покарання, був не ефективним. Чого вартує норма про застосування вищої міри покарання (смертна кара через розстріл) до осіб, що досягли 12 річного віку. Важливою відмінністю, на якій наголошує автор монографії, є дійсне дотримання польською владою норм міжнародного права, зокрема женевської Декларації прав дитини 1924 р. Остання, в тогочасному радянському праві взагалі не отримала відображення, навіть декларативного.

Значний обсяг архівних, раніше не опублікованих матеріалів, дозволив вказати на специфіку організації в західних областях УРСР дитячих будинків, кімнат міліції ,приймальників-розподільників, що стали місцем тимчасового та постійного утримання дітей-сиріт та позбавлених батьківської опіки. Низький рівень матеріально-технічного забезпечення подібних закладів,

наслідки Другої світової війни та характер радянської політики були чинниками, які на думку Андрухіва О.І. не дозволяли ефективно і оперативно вирішувати проблему безпритульних та бездоглядних дітей.

Усі ці недоліки автор спробував вивчити з точки зору аксіології права та специфічних рис радянського права, його ідеологічної спрямованості і антилюдського, антигуманного характеру. З огляду на це, справедливо стверджувати, що найефективнішою була каральна система, яка передбачала існування 50 колоній для неповнолітніх у системі ГУЛАГу, де окрім формального навчання, діти важко працювали і виконували продовольчий і виробничий план, на рівні з в'язнями дорослих колоній.

Єдиним позитивом радянського підходу до проблеми дитячої безпритульності та бездоглядності було залучення громадськості (комсомольські, жіночі та профспілкові організації), що стало кроком на шляху до відмови від виключно карального змісту законодавства та утвердження превентивних заходів. Це зумовило пришвидшення процесу соціалізації неповнолітніх, популяризацію процесів всиновлення та опіки.

Монографічне дослідження О.І.Андрухіва має важливе значення. По-перше, воно перше, в якому розкриваються особливості правових заходів радянської влади на теренах західних областей УРСР щодо подолання дитячої безпритульності та бездоглядності. По-друге, радянський досвід боротьби з дитячою безпритульністю та бездоглядністю демонструє неефективність каральних методів боротьби з цим соціальним явищем, а тому від них слід відмовитися в наш час і відповідно реформувати чинне законодавство. По-третє, права дитини та сімейні цінності є ключовими в системі цінностей, що притаманні громадянському суспільству та соціальній правовій державі.

Підсумовуючи запропоновані у монографії результати дослідження, слід наголосити на її суспільній та науковій актуальності затребуваності. Обґрунтовані автором основні положення монографічного дослідження дозволяють сформулювати чіткі підходи до розуміння специфіки застосування радянського законодавства у сфері боротьби з дитячою безпритульністю та бездоглядністю в західних областях УРСР у 1940-1950-х рр., а також практичних заходів радянського керівництва стосовно опіки, патронування, усиновлення, виховання дітей.

Запропоновані в монографії висновки доповнюють існуючі у вітчизняній історико-правовій науці дослідження стосовно дотримання прав людини і дитини в радянський період.

Надійшла до редакції 22 травня 2019 р.